

L'AHIR, L'AVUI I EL DEMÀ DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL

Núria Bultà i Barbeta

1. INTRODUCCIÓ

A partir dels segle XVIII, es va desenvolupar a Occident una determinada concepció de l'ordre polític, i què era la seva divisió en una esfera pública -l'estat- i en una esfera privada -la societat civil-. És a dir, que la societat era dividida en dos àmbits distints que poc a poc s'anaven consolidant: un era la *politeia* on els ciutadans participaven per a organitzar i resoldre els seus problemes col·lectius, creant una esfera d'autoritat on residia la sobirania, i la societat civil, posseïdora d'una dimensió econòmica, cultural, de vida privada i de família, que n'era tota la resta. Va ser precisament aquesta distinció d'esferes -pública i privada- de la societat, que va marcar molt tot el posterior desenvolupament de la cultura. Abans que es produís aquesta divisió, la gent no era conscient de cap concepte de cultura. Avui però, parlem de la cultura d'una manera pública, quan abans ni es plantejava. La cultura era en tot cas una cosa de gent educada. Hi havia cultura popular, però aquesta era sovint religiós. Per exemple, el Misteri d'Elx o la Processó de Sevilla formaven part de la vida quotidiana de la gent, no es pensava que això fos <cultura>. L'estat en teoria no tenia res a veure amb la cultura. Aquesta es feia de manera espontània, formava part de la quotidianitat dels ciutadans. La distinció, doncs, entre societat civil i societat política va fer que la cultura es comencés a distingir.

Un cop la cultura aconseguí dotar-se d'identitat pròpia, es crearan dos corrents ben diferenciats d'actuació envers ella. Un de caràcter liberal i un altre de caràcter estatalista. Per a la tradició anglosaxona, de mena liberal, la cultura és un assumpte privat i que ha de créixer pel seu costat, ha de ser una qüestió espontània, des de la universitat fins a les manifestacions més humils d'un teatre de barri; són els ciutadans els qui s'organitzen i l'estat no ha de pagar res. En canvi, per la tradició estatalista, més francesa, l'estat té molt a veure amb la cultura. La societat civil pot fer el que vulgui, però la cultura és una cosa massa

important i les autoritats hi han de prendre interès. És una tradició clarament d'intervenció. Espanya, en general, després del franquisme no va seguir ni la tradició anglosaxona ni la tradició francesa. Va entrar, a partir de l'any 1975-1976 (ja molt tardanament respecte als altres països europeus que ho van fer a partir dels anys quaranta), en una barreja d'aquestes dues tradicions. De fet, la mateixa evolució ha portat cap aquí, atès que s'ha donat una convergència de la tradició anglosaxona cap a la francesa i de la francesa cap a l'anglosaxona.

En una bona part d'Europa, la tendència generalitzada ha estat que cada vegada més la societat civil ha perdut part de la seva independència en favor de la dependència de l'estat. Gràcies a la prosperitat i al moviment d'expansió econòmica que hi va haver a partir dels anys cinquanta i fins no fa gaire, es va viure en una situació de desenvolupament ininterromput que va afectar de manera força considerable a tot el món cultural. Les subvencions i el finançament, atorgats massa alegrement per l'estat assistencial, varen disminuir, de manera considerable, la iniciativa privada. La societat civil que fins aleshores actuava de manera solitària i independent en el camp de la cultura, deixà enrera part d'aquesta independència i començà a desenvolupar la seva activitat paral·lelament a la de l'estat. Una part dels excedents econòmics dels quals s'apropiava l'estat van per metre abastar, aparentment, la demanda creixent en cultura, d'aquí la multiplicació d'òperes, ballets, orquestres de cambra, associacions de cultura popular i també de tota mena d'associacionisme cultural. Va sorgir un nou èmfasi en l'associacionisme cultural. La possibilitat d'obtenir subvenció i finançament va estimular el creixement d'associacions culturals altruistes, dedicades a qualsevol finalitat definida com a cultural.

Tot plegat va donar com a resultat una proliferació de petites associacions culturals sense un esquema d'actuació gaire definit i amb una activitat força <parasitària> respecte de l'estat i, alhora, massa intervenció de l'estat en actes culturals d'accent marcadament propagandístic. La relació entre societat civil i societat política va acabar transformant-se en una vinculació si més no curiosa de colonització, necessitat i fins i tot malfiament. Relació ambigua, ambivalent i certament força interessada, que no era més que el resultat de la nebulosa frontera existent entre el públic i el privat.

Les associacions són organitzacions que normalment ofereixen els seus serveis de forma gratuïta o semigratuïta, però mai a preu de mercat, a determinats sectors de la població. No tenen capacitat coercitiva (com sí que la té l'estat) ni realitzen intercanvi de béns i serveis per treure'n benefici (com sí que ho fa el mercat). És per això que l'associacionisme no té massa clar quin és el seu paper públic (funció pública) i quin és el seu paper privat (funció privada).

¹ La Constitució diu que la cultura és un servei públic, per tant, l'estat ha de garantir-la. El problema resideix en que la demanda en cultura creix contínuament, i en canvi l'oferta no ho pot fer. La no limitació de la demanda no pot ésser coberta indefinidament per una oferta que sí que té límits.

Avui, la tendència de creixement s'ha aturat i la disminució de l'excedent econòmic, conjuntament amb una crisi generalitzada de l'estat benefactor, ha provocat un endeutament progressiu de les administracions que s'havien compromès per la via de l'activitat cultural. Les prioritats han variat, i és ara on la cultura i l'associacionisme cultural han de jugar un nou paper. En condicions de recessió i d'atur com les que vivim avui, és potser la cultura qui ha de canviar l'actitud de la gent? Atès que molta gent disposa de més temps lliure, i d'unes noves concepcions del món, els actes i les activitats culturals potser també s'haurien d'adaptar a les noves condicions que exigeix el pluralisme cultural predominant.

La cultura, en general, sense abandonar el seu vessant espectacular podria incidir més en el dia a dia, anar treballant per barris, educant a la gent a les noves activitats culturals, anar més a teatre, llegir més llibres, més tertúlies i més competència educativa. Quan hi ha una crisi pressupostària forta, no s'hauria de plantejar de bell nou, tant la societat civil com l'associacionisme cultural, què es vol oferir com a cultura i quina és la cultura desitjada? L'estat, el tercer personatge en discòrdia, no hauria de redefinir tant la seva constant política d'aparador com el seu atorgament de subvencions i finançament? I el que és més important, no hauria de realitzar un bon seguiment de a qui se li concedeixen diners, per a què i de quina manera se li concedeixen? En definitiva, es necessiten noves responsabilitats, tant de la societat civil com de l'estat, respecte la nova visió de la cultura.

Tot plegat comportarà que el sector associatiu cultural intenti, per ell mateix, pel seu propi esforç i forces, de fer una gran reconversió organitzativa i orientativa com a sector independent (cosa que pot mantenir-lo allunyat de l'arbitrarietat) i amb constant diàleg amb l'estat, en un moment en què la seva autonomia esdevé cada cop més problemàtica.

2. RELACIONS ENTRE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL I ALTRES AGENTS SOCIALS

En el món cultural, la manca d'una legislació bàsica en aspectes tan importants com els de la possible varietat de formes jurídiques en l'agrupació de persones, la seva regulació fiscal, l'accés a ajuts econòmics o d'altra mena, al marge de regulacions específiques referents a la constitució i registre de l'entitat, impliquen que les relacions de les associacions amb la resta d'agents culturals siguin força interessades. En el sector cultural, no hi han formes pures i clares de relació entre els agents que hi treballen, més aviat aquestes es fonamenten en voluntats i interessos determinats. Paul Dimaggio² ens diu que les associacions altruistes culturals són un cas molt clar on varien les relacions segons les donacions -

² Paul Dimaggio <<Nomprofit Organizations in the Production and Distribution of Culture>>. A: W. Powell i R. Friedkin. *The Nonprofit Sector. A Research Handbook*. New Haven: Yale University Press, 1987, p. 195-220.

normalment monetàries, però també en espècie- que s'esperen tant des de les distintes administracions com de les empreses que formen part de mercat. Per a obtenir més ajuts, la façana de l'associació canvia d'imatge aconseguint semblar més moderna i eficaç. La qüestió és que, moltes vegades, el canvi no solament no augmenta l'eficiència sinó que, a més a més, crea nous problemes. I això els directrius de les associacions ho saben. Si ens fixem en les relacions de l'associació cultural amb el seu voluntariat, també podem trobar certs graus d'impuresa darrera possibles intencions de posterior professionalització del mateix voluntari. I així, podríem seguir parlant també de les relacions entre les mateixes associacions. Tot plegat ens demostra que les relacions entre els diferents agents socials i culturals són condicionades per les determinacions de les polítiques culturals i de les ideologies dominants en un moment determinat i també per una bona part d'interessos personals per a aconseguir posteriors guanys respecte d'altres administracions.

Ens movem, doncs, en una realitat sobre la qual s'ha d'actuar però on no hi ha un marc legal establert, cosa que comporta una carència que funciona com a fre o distorsió de les relacions entre els diferents agents socials.

2.1. RELACIONS ASSOCIACIÓ-ESTAT

A diferència d'altres països, ni l'Estat espanyol ni cap de les seves comunitats autònomes³ disposa d'un cos legislatiu que contempli de manera completa la problemàtica associativa; en conseqüència, el paper de les entitats i associacions en la societat no queda definit, i això és especialment problemàtic pel que fa a l'associacionisme cultural de caràcter altruista. En el nostre país ens regim per la llei d'associació, especificant els avantatges preferencials d'aquelles declarades d'utilitat pública. Això sembla, malgrat tot, insuficient. D'aquí que, en el cas de Catalunya, el Parlament català, donada la possibilitat de fer lleis indirectes que tinguin a veure amb l'associacionisme, creà la llei 2/1993 de 5 de març, de foment i protecció de la cultura popular i tradicional i de l'associacionisme cultural. Hi podem trobar declaracions tant interessants com:

El moviment associatiu de caràcter cultural està vivint un moment de transformació i de recerca de nous camins que, sense perdre de vista les seves arrels, li permetin de mantenir la vigència social que sempre ha tingut. La dinàmica dels temps ha fet que l'associacionisme hagi passat d'una situació en la qual havia de fer una tasca de suplència d'aquells serveis que no prestaven les institucions públiques a una altra que s'ha de

³ El dret d'associació és un dret fonamental i precisa d'una llei orgànica per a ser regulat, i els parlaments autònoms no estan facultats per a fer lleis orgàniques, això vol dir, que en matèria associativa, les comunitats autònomes només tenen competències indirectes, no poden fer una llei d'associacions però sí poden fer-ne per a casos concrets. L'excepció la trobem en el cas del País Basc que és l'única comunitat autònoma que té una llei pròpia d'associacions.

basar en la col·laboració, coordinació i complementarietat amb l'acció de les institucions públiques democràtiques.

Tal com correspon a unes institucions de govern representatives d'una societat oberta, plural i democràtica com és la catalana, l'administració no ha d'entrar en competència ni ha de pretendre substituir les entitats nascudes de la societat civil, sinó que ha de reconèixer el caràcter i la voluntat de servei públic que caracteritza la majoria d'aquestes entitats; ha de donar suport i facilitats per al desenvolupament de la vida associativa.

En conseqüència, les administracions públiques han d'ajustar-se a uns criteris metòdics i racionals d'aplicació d'uns recursos públics que han d'afavorir el desenvolupament cultural i han de contribuir d'una manera significativa a preparar les condicions que facilitin la potenciació de les energies creatives que hi ha en el si de la societat.

Malgrat aquesta llei s'adreça específicament als diferents àmbits de la cultura tradicional catalana -com la música, el teatre *amateur*, el cinema *amateur*, la dansa, el folklore i les festes d'arrel tradicional, les entitats populars de cultura i les entitats que promouen l'estudi, la difusió i la conservació del patrimoni etnològic-, és una llei molt genèrica en la qual s'hi poden emmarcar tot un reguitzell d'associacions culturals, que poden ésser declarades d'interès cultural, i que tindran unes relacions privilegiades amb l'administració. Això ens corrobora el fet que moltes de les associacions avui existents no podrien sobreviure si no fos per l'ajuda continuada de les administracions públiques.

Una mica d'història de l'evolució de la relació associació-estat

Referint-nos més en l'anàlisi de la relació de l'associacionisme cultural amb les diferents formes d'administració, podem veure tres diferents etapes des de l'aparició dels primers ajuntaments democràtics.

a). A partir de 1979, l'interès del nou associacionisme sorgit amb la democràcia té com a punt central de mobilització i reivindicació d'actuació pública en moltes coses que fins aleshores es feien però d'una manera molt restringida. S'havia d'aconseguir ràpidament l'anomenada democratització de la cultura. Es reivindicaven uns espais propis per a fer cultura (en aquells moments el que hi havia eren els anomenats <<ateneus populars>>, que varen representar el paper de substitució de les distintes formes d'administració en períodes anteriors a la transició i també durant bona part de la transició), un reconeixement de tot el que es podia fer en cultura, una lluita per donar-la a conèixer a tothom, obrir-se al carrer, donar peu a les ganes de participació ciutadana que hi havia en allò de la cosa pública, demanda de recuperació i de més protecció d'edificis d'una certa singularitat arquitectònica o simbòlica en desús. Tot plegat, va fer que les associacions culturals passessin a ocupar-se de les reivindicacions esmentades amb una eferescència incontenible d'activitats i propostes, en una autèntica

esquarterament sense saber-lo. En definitiva, es reivindicava que l'estat, comprès espais per a la cultura del poble, i que aquests espais fossin, en la mesura del que fos possible, autogestionats.

b). L'empenta inicial de la independència i l'autogestió de l'associacionisme, començà a decantar-se a la cogestió i a una dependència relativa de l'estat, de mitjans dels anys vuitanta endavant. La mateixa conjuntura econòmica porta a aquest nou rol d'actuació, tant de l'associacionisme, com de l'estat. El sector públic ja feia moltes coses, però no podia continuar fent-ho sol, necessitava d'aquestes associacions per a desenvolupar tasques conjuntament. I les mateixes associacions no podien continuar endavant sense sol·licitar l'ajut, més que res econòmic però també d'altra mena, de l'estat. Això vol dir, per exemple, l'aparició de l'associacionisme de serveis, atorgat, en la seva majoria, pels centres cívics: xarxa d'espais polivalents descentralitzats, per a la participació cultural dels ciutadans. La proposta provava de sintetitzar diversos models d'equipaments per a la democratització de la cultura existents a Europa durant la dècada dels anys seixanta i setanta. Els ateneus populars perdien la batalla que els centres cívics guanyaven. Aquests últims eren públics però funcionaven amb règim de cogestió amb la societat civil, é a dir, amb participació dels usuaris en els òrgans de gestió. És en aquest moment quan ja es comença a parlar de participació activa dels ciutadans. És a partir d'aquí, quan comencen a augmentar les interrelacions entre associacionisme i estat, i, com ja hem dit anteriorment, no només pel tema de les aportacions monetàries que puguin rebre les associacions sinó perquè cada cop més aquestes associacions coadjuvaven les seves funcionalitats amb les diferents activitats que havia de realitzar l'estat. S'aconsegueix la gestió d'un servei públic des d'un marc privat, sense perdre en cap moment el control públic que hi té l'estat.

c). Si bé és cert que d'aquesta etapa n'ha resultat un augment desmesurat del nombre d'associacions culturals, moltes de les quals eren ja de per si deficitàries, però que només naixien, en la majoria dels casos, per poder tenir accés a la subvenció que se'ls atorgava, també és cert que, en un nombre força elevat, allò que es pretenia, que era optimitzar recursos públics i augmentar l'eficàcia del servei públic, també s'ha aconseguit. Poc a poc es va dessacralitzant més el tema del sector públic i es va obligant més a un augment de responsabilitat per part de la societat civil. Així, doncs, en l'etapa més recent de la cogestió amb el sector públic, l'associacionisme està intervenint de manera creixent en una economia desenvolupada i en la satisfacció de les necessitats col·lectives dels ciutadans.

Concreció de les diferents formes de relació

El mètode més habitual de relació és el suport econòmic a través de l'assignació de diners o tramesa de recursos, altrament dit, subvenció. Cosa que hauria de respondre majoritàriament a dues motivacions, una seria donar resposta a un interès general, i l'altra que seria donar resposta a un interès general, i l'altra que seria donar resposta a objectius de consolidació i millora de l'associació en temes

de formació i d'infraestructura. L'Hotel d'Entitats, que va crear la Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social, respondria a aquest criteri de recolzament, permetent la consolidació de projectes associatius nous, que necessiten un esforç suplementari en termes d'infraestructura, en termes d'economia d'escala de gestió i, en definitiva, poder veure una viabilitat en els projectes associatius.

Una segona forma de relació és mitjançant els convenis de cooperació, on s'estableixen contrapartides entre la inversió pública (en diners) i els serveis associatius d'abast general vers el conjunt de la població. Aquesta eina permet l'extensió comunitària d'un servei i a la vegada enforteix la iniciativa associativa.

Una tercera figura, no massa usada a Espanya, la trobem en els anomenats contractes marc i els plans d'actuació, que es poden estendre tant a una sola associació com a un conjunt d'associacions. Es tracta d'un compromís de planificació indicativa entre la societat civil i l'estat, dotant d'estabilitat projectes associatius d'interès públic i també establint una no duplicació ni de programes, ni de serveis ni d'objectius. Aquesta figura, el que intenta és evitar que es subvencioni una associació perquè faci difusió cultural, mentre que l'administració, que és qui li ha atorgat la subvenció, continuï fent la mateixa difusió cultural de sempre, incloent-hi, és clar, la que ja se li ha atorgat a l'associació. Això vol dir que no s'ha aconseguit un reordenament dels espais i que, per tant, es superposen usant-los impròpiament.

Una quarta figura de relació és l'anomenada delegació de serveis, que es divideix en la cogestió i en la gestió privada del servei públic. Pel que fa a la cogestió, aquesta és molt útil quan s'aplica a l'entorn de programes i equipaments comunitaris. El correcte funcionament de la cogestió seria mitjançant una prestació de servei, és a dir, la cessió de la gestió d'un servei públic a les entitats cogestores, que en aquest cas serien les associacions, mantenint l'estat el sosteniment econòmic i el caràcter públic del servei. Un exemple de relació mitjançant prestació de servei és l'associació d'Amics dels Museus, on determinades activitats de gestió de museus i de serveis de formació que habitualment eren prestades per l'administració, ara són desenvolupades per aquesta associació. Altres exemples d'aquesta relació els trobem en el Jardí Botànic de Barcelona o en el Parc Metropolità de Collserola. En canvi, quan la figura que es fa servir gestió privada del servei públic estem parlant d'una explotació privada de servei, és a dir, l'estat controla que l'objectiu del servei continuï sent públic i en fa un seguiment diari, però és l'associació corresponent qui gestiona totalment el servei i qui li aporta, normalment, un valor afegit de proximitat, estimació i interès, que l'administració corresponent no acostuma a tenir vers el mateix projecte. Un exemple recent d'explotació de servei públic per part d'una associació professional ha estat el Sant Andreu Teatre (SAT), on l'Ajuntament de Barcelona, donada la ineficàcia de l'experiència anterior de cogestió, va decidir treure a concurs públic l'explotació de la gestió del teatre, i així és com encara funciona avui; l'explotació és totalment privada però la titularitat continua sent pública.

Estratègies de futur

L'evolució de la relació de les associacions culturals amb les diferents administracions de l'estat ha d'anar cap un reconeixement forma-jurídic de la interlocució de l'associació, en un determinat àmbit territorial i per a un sector concret, amb l'estat. Aquest reconeixement ha de garantir a l'associació, reconeguda prèviament, que davant de qualsevol política pública que faci referència al seu àmbit d'actuació, aquesta pugui intervenir en la pres final de decisió pública. D'aquesta manera s'aconseguirà crear una cultura on es faculti les associacions a intervenir en la presa de decisions públiques, sia mitjançant la participació en la comissió legislativa del Parlament, sia fent un seguiment de programes i serveis culturals. Habitualment, els models de participació de les associacions, i que respon de forma molt tímida a aquest criteri de fons, seria el <<consell municipal de cultura>> dels nostres ajuntaments. Potser les administracions públiques haurien d'entendre que, una cosa que ja fa anys que s'aplica a d'altres països europeus amb un fort component associatiu, pugui tenir la seva implantació formal en el nostre.

2.2 RELACIONS ASSOCIACIÓ-VOLUNTARIAT

La figura de voluntari, pel mateix caràcter altruista de les associacions aquí estudiades, constitueix l'autèntic símbol de l'individu que intervé en qualsevol àmbit d'aquest sector. És sens dubte l'indicador que reproduïx millor si estem o no davant d'una societat participativa, si existeix una dinàmica d'interacció col·lectiva que pot anar des de formes alternatives d'utilització del lleure fins a posicions reivindicatives o de defensa d'interessos d'un grup determinat.

Cal veure després si aquesta participació és activa o passiva, si estem davant d'un voluntari que és <<productor>> o és <<consumidor>> de dinàmica col·lectiva. Un dels problemes pendents a resoldre pel que fa aquest aspecte recau en el fet que no es té massa clar quan s'està parlant de voluntari en el sentit d'individu que treballa permanentment a l'entitat de manera desinteressada, quan de participant esporàdic, o quan de simple associat passiu. El que sí és cert, és que tothom ha de tenir clar que la seva participació s'ha de definir en la justa mesura en què els individus, grups i entitats esdevenen subjectes capaços de convertir en objecte les propostes, els usos i la gestió dels instruments associatius, siguin públics o privats.

El fet és que la figura del voluntari va sorgir amb força a finals dels anys vuitanta, on la seva característica principal era i encara és avui la de participar en determinats serveis i activitats que ofereix l'associació. Ara bé, les seves possibilitats quant a la incidència en el disseny i en la direcció d'aquestes activitats i serveis són pràcticament nul·les ja que el voluntari no s'implica ni en els processos de gestió ni en els processos de decisió, però sí que dóna empenta a tota l'organització i funcionament del servei de l'associació. Si bé no tenen cap remuneració monetària, sí que tenen, normalment, una immediata sensació

d'utilitat pública, una immediata sensació que la seva actuació dona fruit social, revaloritzada, segons els casos, pel conjunt de mitjans de comunicació.

El nombre del voluntariat cultural del que gaudim avui encara és molt escàs i molt feble, però moltes vegades no és un problema exclusivament seu, sinó que el voluntariat dels anys noranta en el món cultural vol, té empenta per participar, però es troba amb unes associacions que no tenen, moltes vegades, res a oferir-li. Si les associacions volen tenir més protagonisme en el conjunt de la societat i rodejar-se de voluntaris actius i volen començar a posar-se a la mateixa alçada de l'associacionisme existent en d'altres països europeus, han de començar a comptar amb un contingent important de voluntaris que creguin en allò que fan i que tinguin facilitats per a fer-ho. El voluntariat cultural, a diferència del que és específicament social, necessita trobar associacions que li transmetin empenta donada des d'una bona organització i d'una bona eficàcia, no s'ha d'oblidar que és en el món de la cultura on amb més força existeix un associacionisme on la gent es troba no per fer cultura exclusivament, sinó més aviat per consumir-la i gaudir-ne, i el voluntari en tot això hi té molt a dir.

Per una altra banda, també fóra important que el ciutadà que pretén ser voluntari i ajudar a l'associació, no assimilés la seva participació simplement amb l'assistència a actes públics i festes, o a la participació en la part final de desenvolupament d'un servei cultural.

És per tot això, que un nou associacionisme amb més empenta ha de facilitar el camí de la participació amb una completa racionalitat del seu funcionament, aconseguint definir la participació en a la justa mesura en què els individus, grups socials i entitats varies esdevenen subjectes capaços de convertir en objecte les propostes, els usos i la gestió de tota l'extensa varietat d'instruments que tenen al seu abast.

2.3 RELACIONS ASSOCIACIÓ-MERCAT

En els països de l'Europa occidental, estem habituats a la idea que el sector cultural necessita forçosament l'ajut de les administracions públiques per a poder desplegar les seves activitats. I des de les administracions públiques s'ha acceptat aquest plantejament. Malgrat això, en els darrers temps, la necessitat que les administracions públiques inverteixen directament en cultura ha començat a ser criticada des de diversos sectors de la societat, i des de perspectives polítiques i econòmiques liberals. També és cert que la disminució de l'excedent econòmic que l'estat dedicava majoritàriament a l'associacionisme ha estat un altre factor important. El plantejament alternatiu que s'ofereix és de dir que la política cultural no passa forçosament per la transferència de recursos econòmics, sinó que hi ha d'altres mesures de foment. És a dir, hi ha una coincidència a acceptar que un país desenvolupat ha de procurar que els ciutadans destinin una part del seu temps i recursos en pràctiques molt diverses, i que potser no tots els sectors culturals necessiten el mateix suport i foment públic per a poder existir.

L'argument bàsic dels contraris a la política cultural basada en la subvenció és que cal deixar en mans dels consumidors de la cultura el seu finançament. A tal fi, l'estat pot oferir altres mecanismes d'ajut i foment, basats en les aportacions des de la pròpia societat civil, com ara el mecenatge i la creació d'un marc propens a la inversió privada en cultura. Així significa, per part de l'estat, preparar el camí amb possibles desgravacions o bé definir legalment l'àmbit d'actuació relacional entre associacionisme i patrocini, ambdós, en aquest cas, de caire cultural. I també significa un esforç per part de l'associació en vendre bé els seus productes per lligar-se amb el teixit social que l'envolta, aconseguint, en la mesura del possible, anar endavant en la mítica independència associativa.

Aquest lligam amb el mercat, no solament s'ha de veure com a captació de recursos, sia monetàriament o en espècie, d'empreses privades en funcionament, sinó que també s'ha de procurar la captació d'éssers humans, a nivell individual, que s'enganxin a l'entorn desenvolupat per l'associació.

Aconseguir una bona relació amb el mercat (empreses i individus particulars) no implicaria deixar-ho tot en mans del lliure mercat, que vol dir esponsorització només de determinades activitats culturals amb un elevat afecte demostració, i vol dir també caure en el procés comercial i empresarial d'una sola part de la cultura, sinó més aviat seria un bon punt de complementarietat entre les relacions i diàleg prèviament establert amb l'estat i les noves relacions i nou diàleg establert amb el mercat, aconseguint enfortir i la incidència sobre el model de teixit social existent.

Davant aquests arguments, la rèplica és que el consum és molt baix i no aconsegueix de finançar la producció i que, sense ajuts econòmics públics, el preu per pagar pel ciutadà seria tan elevat per fer front als costos que desanimaria una bona part de les pràctiques culturals de la societat. Això, al seu temps, desencoratja els possibles inversors privats, que veuen difícil de treure'n un rendiment a curt termini. Per això, s'argumenta, cal una política cultural que inclogui l'ajut econòmic a les iniciatives de la societat civil.

El principal problema que es detecta en aquesta relació és la manca de garanties d'una continuïtat en la col·laboració del mercat amb l'associació. S'ha demostrat que els ingressos i la mateixa aportació no econòmica per part del sector privat es poden veure força afectats per motius diversos, entre els quals es poden destacar situacions de greu recessió econòmica, declivi del valor <<solidaritat>>, canvi de criteris per recolzar objectius socials o la riquesa econòmica de diferents zones geogràfiques. Davant aquests possibles canvis, les associacions no poden engagar o mantenir la continuïtat dels seus programes si no tenen la garantia de rebre els suficients recursos econòmics per portar-los a terme. Això no vol dir que les associacions hagin de basar la seva economia exclusivament en els donatius privats, però sí que necessiten previsions temporals de recursos econòmics de què disposaran per tal d'examinar la viabilitat dels seus programes.

2.4 RELACIONS ENTRE ASSOCIACIONS

Un punt important per formar un fort teixit associatiu són les relacions que s'estableixen entre les mateixes associacions. Quan una associació aconsegueix tenir una estructura definida i lleugera, pot posar-se a pensar amb l'establiment de relacions amb d'altres associacions del mateix sector. La importància de la relació es fonamentarà en el flux ràpid d'intercanvi d'informació del que està passant en el conjunt de la societat. Això vol dir creació d'estructures totalment horitzontals en detriment de les estructures verticals (de poder i subordinació) existents fins ara. Una associació, per què tingui força i sigui autosuficient i independent, ha de sortir del seu propi àmbit i ha de establir lligams no de subordinació sinó d'igualtat de relació amb d'altres associacions que no estiguin en el mateix territori que ella. La necessitat de ser actius a l'entorn d'un tema d'urgència acostuma a ser un motiu important de la raó de ser d'una xarxa. L'exemple més recent de creació d'una xarxa cultural a l'entorn d'un tema d'urgència va ser per motiu de la idea de Sarajevo com a capitalitat cultural. Una sèrie de moviments europeus que ja estaven funcionant en xarxa (sobretot gent de les arts) van proposar, com a forma de manifestar una solidaritat important del món cultural i artístic amb la ciutat de Sarajevo, cedir part de la capitalitat cultural europea dels últims mesos de 1993 d'Anvers a Sarajevo, i també part dels primers mesos de 1994 de Lisboa. D'aquí en va sorgir la creació d'un moviment i un clima de consens força importants. Després no va ser possible la consecució del fi proposat per la xarxa, però sí va ser una experiència d'activació, a nivell d'estat, d'una trama de relacions que es mogué molt depressa al voltant d'un determinat tema amb la conseqüent creació d'una estructura que si més no pot continuar actuant després per a d'altres temes diferents.

Una altra raó de ser de les xarxes culturals d'associacions és la possibilitat de tenir accés a una bona informació sobre l'existència de recursos, sobretot en un camp d'actuació tant extens com pot ser Europa, i sobre la consecució i execució d'aquests. Un dels factors que més ha desenvolupat el moviment de xarxes a nivell europeu ha estat la dificultat d'accés no solament a diferents recursos sinó també a tota la resta de components dels diferents programes europeus, vinguin d'una o altra institució europea. La xarxa s'articula sobretot per a buscar informació i per aportar-la a tots els seus membres, donant-los així suport en els seus diferents projectes i aconseguint una relació important entre interessos culturals de diferents països europeus. Moltes de les xarxes que hi ha en cultura s'han activat a partir de la constant necessitat que té el món cultural de tenir accés a diferents recursos, majoritàriament econòmics però també en espècie, la informació dels quals, a nivell particular d'associació, pot quedar massa lluny o bé pot ésser de difícil accés.

Així doncs, les relacions mitjançant xarxa cultural són una nova estratègia de coordinació que les associacions han de fer servir no solament per afinitat temàtica, de territori o de professionalització a nivell nacional, sinó també a nivell internacional. Ara són les associacions, no tant les de nova creació com les més tradicionals, les que han de ser capaces de crear estructures lleugeres a nivell

horizontal per a facilitar tota mena de connexions entre elles i identificar clarament les seves necessitats; han de ser capaces també d'aconseguir recolzament ciutadà i creació d'un teixit social cada vegada més ample. I per sobre de tot això, hi ha d'haver una bona sensibilitat, professionalització, organització i gestió. Serà aquesta l'única manera d'aconseguir que la informació arribi a totes elles i siguin capaces de crear una espècie de *lobby* de cara a l'articulació del món cultural amb les diverses administracions.

Un fet important que fins ara ha impedit una important presència a nivell europeu de xarxes culturals europees ha estat la manca d'un marc legal ben definit. És cert a França i a Itàlia hi han grans moviments de cultura i esport amb fortes motivacions socials i culturals, però s'han creat a partir d'una estructura molt unívoca o força piramidal, amb un factor ideològic aglutinant important, i que és ara quan estan començant a establir relacions i acords de cooperació amb d'altres països europeus. Les estructures verticals han estat els models fonamentals del funcionament fins avui; ara és quan en el món de l'associacionisme cultural, aquesta filosofia de xarxa, amb estructures molt més horitzontals, està començant a avançar. La propera aparició de la Llei d'associació europea que s'emmarca en un projecte més ampli anomenat Estatut de l'associació europea⁴, facilitarà el moviment de les xarxes en general i en possibilitarà una bona prova de garantia de legalitat.

3. FONT I FORMES DE FINANÇAMENT

Avui en dia, moltes de les entitats que formen part d'aquest ampli ventall de l'associacionisme cultural no podrien subsistir si no fos per la subvenció que reben per part de l'administració; cosa que no deixa de ser curiosa comparada amb la situació en què es podien trobar cent anys enrera, on tot l'associacionisme existent era quasi bé independent, fins i tot a nivell financer, de les diferents formes de l'administració. La societat civil estava formada en la seva majoria per una classe benestant que tenia darrera seu un fort sector productiu, és a dir, obtenia beneficis que podien ésser dedicats, en una important part, a l'associacionisme. Els exemples del segle XIX a Catalunya són evidents, hi havia una burgesia que obtenia bons beneficis i llavors mitjançant un forta societat civil aconseguia dur a terme importants projectes culturals. Com que no hi havia estat, la burgesia que obtenia bons beneficis i llavors mitjançant un forta societat civil aconseguia dur a terme importants projectes culturals. Com que no hi havia estat, la burgesia era l'encarregada de realitzar, si no tota, una bona part de l'activitat cultural. Malgrat tot, amb el temps tothom ha acabat sucumbint a la interrelació amb l'estat i la resta de sector privat (patrocini cultural). Un dels exemples més clars el tenim en Gran Teatre del Liceu, on la burgesia catalana va haver de

⁴ Diari oficial de les Comunitats Europees. Proposta modificada de Reglament (CEE) del Consell pel qual s'estableix l'Estatut de l'Associació Europea. COM (93) 252 final - SYN 386 (Presentada per la Comissió en virtut de l'apartat 3 de l'article 149 del Tractat CEE el 6 de juliol de 1993).

buscar-se noves interrelacions per a fer-lo sobreviure i finalment va acabar formant part d'un consorci on hi havia també les diferents administracions de l'estat. I el mateix podríem dir que va passar amb el teatre de la *Scala* de Milà.

Tanmateix, doncs, avui les associacions culturals tenen diverses maneres de finançar-se, que no tenen gaire a veure amb les que s'aconseguien durant el segle passat. A part del finançament que poden aconseguir mitjançant les quotes dels socis, que poden ser quotes socials o donatius socials, i que no arriba gairebé mai a ser un percentatge suficient de subsistència, el gros del seu finançament troba en les convenis que signen amb l'aparell del l'estat o per subvencions que obtenen d'ell. És a dir, es pot funcionar per conveni o per subvenció. Si el conveni, vol dir que hi ha una concertació d'interessos; hi ha un pacte de voluntats i es generen obligacions. Això, en canvi, no passa amb les subvencions que, per una altra banda són la fórmula més utilitzada últimament, fins i tot diríem que de manera massa lleugera, ja que moltes associacions culturals es plantegen de sortir a formar part d'aquest món associatiu en el moment en què saben que poden obtenir una subvenció. Que el seu projecte sigui eficaç o no és el que menys importa.

En el món cultural també s'utilitza molt, per a buscar finançament diferent del de la subvenció, el conveni o les aportacions dels socis, la figura de l'explotació de servei. Aquesta es diferencia de la prestació de servei per la seva rendibilitat. Quan s'utilitza la forma de prestació de serveis, l'estat paga per obtenir un servei, és a dir, sosté econòmicament aquell qui li presta el servei en forma d'assessorament, d'informació o de suport de qualsevol mena. En canvi, pel que fa a l'explotació de serveis, direm que ja es planteja des de la lògica d'obtenció de beneficis. L'estat no hi perd el control ni del dia a dia ni de l'objectiu (que funciona segons una lògica de servei públic), però qui realitza l'explotació del servei (l'associació) pot buscar-se altres fonts de finançament que no siguin el propi estat. No es posa en dubte la titularitat, que continua sent pública, però el que ja no és públic és la seva gestió. En cultura, en els últims temps, està augmentant força la freqüència d'ús d'aquesta lògica de gestió privada mitjançant la fórmula d'explotació de servei, on un organisme privat explota un servei públic sota el control directe de l'estat.

L'haver de buscar-se noves formes de finançament implica fer un esforç de més imaginació i més eficàcia. D'aquí que moltes associacions de canviar els seus hàbits d'actuació respecte la despesa de diners públics, però també de diners privats, aconseguint una bona optimització de recursos i una rigorosa valoració de resultats.

Una altra manera de finançament seria mitjançant l'explotació econòmica. La venda de llibres, discs, entrades de teatre, venda de productes propis i de serveis, etc. en serien un bon exemple. Una associació altruista, malgrat sembli que no, pot prestar un servei i cobrar per aquest concepte.

Una altra manera de finançament, també important a partir de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Europea, han estat les xarxes europees d'associacions culturals, de les quals ja n'hem parlat en el capítol de les relacions de l'associacionisme cultural amb d'altres agents culturals. Tot l'entramat financer europeu és força complicat i de difícil accés a nivell particular. Són importants les relacions que es puguin establir amb d'altres associacions culturals europees i demanar conjuntament més finançament de les institucions europees.

Pel que fa al patrocini cultural privat, podem dir que mitjançant l'aprovació de la nova llei de mecenatge, el finançament de l'associacionisme cultural pot millorar molt, tant pel que fa a la desgravació fiscal de les aportacions personals com pel que fa a les col·laboracions empresarials a aquesta mena d'entitats. Aquestes últimes, sobretot actualment, tenen un problema legal ja que no se sap ben bé quina articulació jurídica han de seguir en els seus contractes amb les associacions, és a dir, si és un contracte de patrocini, si és un conveni de col·laboració, o què és. D'aquesta manera, s'aconseguirà que les associacions culturals no hagin de demanar només diners a les diferents administracions de l'estat, sinó que també tinguin la possibilitat d'anar a les empreses privades i signar convenis per l'articulació de diferents activitats. A Espanya ha passat un fet prou curiós que seria digne d'un posterior i més aprofundit estudi. Espanya és l'únic país d'Europa, on el principal beneficiari del patrocini privat ha estat l'àmbit públic. I això ha passat perquè les aportacions monetàries o en espècies de les empreses privades no han trobat un bon, organitzat i formalitzat interlocutor en el món associatiu cultural. A França i a la Gran Bretanya això no passa. És molt important que l'associacionisme se n'adoni de les grans possibilitats de finançament i per tant de subvenció, que pot obtenir pel sol fet d'estimular correctament la iniciativa privada.

4. CARACTERÍSTIQUES DE L'ACTUAL ASSOCIACIONISME CULTURAL

Ja he comentat que fins a la divisió de la societat en una societat civil i en una de política, la cultura en la seva majoria era desenvolupada per la societat civil. Un cop implantat el sistema polític d'estat benefactor, i un cop el poder polític se n'adona que la cultura és massa important com per a deixar-la en mans dels altres, actua sobre aquesta d'una manera força decidida. Malgrat tot, hi ha determinats serveis o béns culturals que no poden ésser desenvolupats, per al raó que sigui, ni per l'estat ni pel mercat, ja que les seves característiques peculiars (preu elevat, nul·la rendibilitat en la seva producció, insuficient informació) fan que no sigui eficient ni la seva producció ni la seva distribució a través del mateix mercat. L'estat de benestar se n'adona que no pot créixer *at libitum*, i troba una possible solució en les organitzacions voluntàries o associacions. D'aquesta manera s'assegura una distribució de recursos més o menys equitativa i una producció adequada que d'altra manera no seria assumida. En principi, són organitzacions que supleixen o complementen l'estat de benestar i, des d'aquest punt de vista, assumiran responsabilitats oficials en termes de decisió, definició i implementació de la política pública. Però això no vol dir que les associacions

hagin d'estar sempre pendents i dependents del que l'estat, en les seves diferents formes, els dona. Potser s'hauria d'intentar garantir una certa autonomia i evitar així l'arbitrarietat. El diàleg i l'acord en tot allò que signifiqui millorar la qualitat de vida dels ciutadans, també millorarà les relacions de l'estat amb les associacions culturals.

Tot plegat ha fet que sorgeixi una complementarietat entre l'estat i l'associacionisme en general. De fet, l'associacionisme sempre ha tingut una voluntat explícita de servei i d'acció. D'aquí li ve el seu origen reivindicatiu (sensibilitzar la societat sobre uns determinats problemes) respecte de l'administratiu i és per això que també són eficaços instruments de transformació.

I davant aquest panorama, quines són les coordenades que ens poden ajudar a definir l'entorn (dinàmic i variable) de l'actual associacionisme cultural?

A parer meu, aquestes coordenades són cinc: cohesió, finalitat, contingut, associats, i estructura associativa. En aquests cinc àmbits és on s'estan produint canvis més dràstics en el camp de l'associacionisme cultural.

a). *Cohesió:*

S'està donant el pas d'un associacionisme bàsicament territorial a un associacionisme bàsicament temàtic. Fa uns anys, el que més importava era el fet de viure a prop, d'estar a prop, de compartir un determinat territori (les corals, per exemple, eren de barri o de poble; i tampoc hi havia cap indret en aquest país sense com a mínim dues associacions). La proximitat territorial era el fet determinat de l'associacionisme cultural.

Però això cada dia és menys determinat donada l'explosió de mitjans de comunicació i de mitjans de transports. Ja no cal que el consorci de l'associació visqui a la porta del costat, perquè tenim transports que ens posaran en ràpida comunicació. La tecnologia juga a favor de la creació d'associacions culturals interterritorials. La proximitat territorial ha deixat de ser un element vertebrador, preceptiu i fonamental en l'associacionisme cultural. El factor d'identitat grupal continua existint però ja no amb un sentiment de compartir un espai, sinó de compartir un temps on es posen en comunió una sèrie de valors i de gustos.

Així doncs, la proximitat territorial, com a factor de cohesió de l'associacionisme cultural, és cada vegada menys rellevant. En un determinat entorn geogràfic on abans no eren possibles certes sociabilitats donada la mancança de bons mitjans de comunicació, ara sí que són factibles i possibiliten l'operativitat de determinats associacionismes culturals.

b). Finalitat

Estem transitant de la militància (perquè cal i és un deure) a l'adhesió (per gust, per consciència).

L'associacionisme cultural tradicional s'ha basat molt en la idea del deure (per exemple, formar part d'un grup de teatre perquè cal que es faci teatre i es potencii). Qualsevol component d'una associació cultural tradicional ha acompanyat la seva pràctica en sector determinat amb una certa idea de militància. Ara això ha variat i cada vegada més les associacions de nova planta es basen no tant en aquesta idea de militància i deure sinó en una idea d'adhesió, de gust (fer-se soci d'un grup de bicicletes *mountain bike* perquè el que agrada es sortir a practicar amb ella quan es vol; o fer-se soci d'Amnistry International per una qüestió simplement de consciència). Cada vegada és més difícil plantejar associacions culturals fonamentades en la idea de militància i deure.

c). Contingut:

Hi ha una tendència cap a la formació de noves associacions culturals centrades en l'esport i en el lleure, considerades ambdues com a pràctiques socials lleugeres, que compatibilitzen molt bé el seu desenvolupament amb les associacions tradicionals dedicades a les sardanes, club d'aficionats o filatèlics, per posar tres exemples força comuns en el nostre país.

d). Associats

S'està donant una transformació fonamental en el pas d'unes associacions on el soci era bàsicament actor (amateur) cap a unes associacions on el soci té un paper molt més passiu, paper d'espectador. Encara ara l'estereotip d'una associació cultural és un conjunt de gent que es troba per fer una cosa, el paper del soci és molt actiu (ens agrada el cant coral, ens trobem per cantar; ens agrada el teatre d'aficionat, ens trobem per fer teatre), però cada vegada més apareixen associacions on el paper del soci és passiu quant al seu rol amb l'associació. Aparició de les associacions d'Amics de..., fenomen creixent a tot Europa i també en el nostre país en el camp de la cultura. La gent s'associa perquè sintonitza amb allò que l'organització representa o defensa, o bé perquè hi té un especial afecte, i fins i tot ho fa estant segur que d'allà en sortiran d'altres activitats que no tenen res a veure, en principi, amb el que l'associació representa; la qüestió és aconseguir millorar la qualitat de vida fent-se més social i relacional. Un exemple molt proper el podem trobar en l'Associació d'Amics del Teatre Lliure, que està formada per gent que s'estima el teatre com a activitat, gent que s'estima la institució del Teatre Lliure, i que són gent que reben un butlletí mensualment, poden anar a les estrenes, fan tertúlies, van de viatge, en definitiva, creen tot un entorn social important i agradable i, en canvi, no fan teatre.

e). Estructura associativa

La transformació d'estructures tradicionals rígides o corporatives (amb un president, una junta, un llibre d'actes, carnets) en estructures més lleugeres i molt més *ad-hoc*, és a dir, molt fetes per a la finalitat (potser amb el temps ja creixeran). Cada vegada més les associacions culturals tendeixen a desconsiderar estructures molt pesades, estructures molt rígides en favor d'estructures molt més dinàmiques, petites i lleugeres. Això vol dir posar més accent en el compromís dels participants en l'activitat que no pas en la gestió de les estructures (actes, comptabilitat, visites a l'alcalde, sol·licituds formals que comporten molta burocràcia); el nou model d'associacionisme cultural no respon massa a la formalització a què s'està acostumat. El nou model respon a allò de *small is beautiful*, però que necessita conjuntar la seva estructura petita i lleugera adequada al seu entorn amb una estructura reticular, de xarxes (no orgàniques) que li permetin estar ben alimentat formant part d'un tot molt més ampli que, a la llarga, serà qui li permetrà tenir molta més incidència.

Com cal plantejar-se un cert pont, una certa complementarietat entre la tendència d'ara i la que ja hi ha d'abans? Val la pena de recuperar la capacitat activa, una dimensió territorial, una certa militància-consciència, un cert risc per ressituar les pràctiques artístiques o bé modificar les estructures, buscant una mica més de formalitat? Doncs segur que sí que s'hauria de plantejar. Es tractaria de buscar un cert equilibri del que són les dues tendències i buscar, a partir del que la gent fa, altres dimensions noves i millorades de les relacions socials, possibilitat de crear nous espais de sociabilitat a l'entorn de pràctiques domèstiques i mediàtiques. La tendència que es defineix en un horitzó no gaire llunyà de la pràctica cultural privada i individual, ha d'ésser capaç de generar, a la vegada, espais de sociabilitat, nous elements socials a l'entorn de la pràctica privada i individualitzada.

Tot indica que hi ha un panorama cultural que canvia, i que nous associacionismes culturals s'han de conjuntar amb d'altres de més tradicionals aconseguint una agilitat que faci molt més atractiu a aquest associacionisme que ha d'ésser lleuger però sense perdre en cap moment tot el bagatge històric que li dona la tradició.

5.- CONCLUSIONS

FACTORS DE SENSIBILITAT POLÍTICA I JURÍDICA

Les constitucions democràtiques acullen explícitament els valors com ara la solidaritat, la participació, la mobilitat social, la capacitat de superació, la millora de la qualitat del nivell de vida. Hom hi valora que el foment associatiu és un dels instruments claus idonis per a la seva consecució. Sovint, els sociòlegs considerem com símptoma i indicador de vitalitat, de vertebració i capacitat de resposta d'una societat, la qualitat, la quantitat i la diversitat del fenomen

associatiu. La dimensió pública de determinats associacionismes o de molts associacionismes provoca una permanent relació entre aquestes i els poders públics i les seves administracions. Això contamina força tot el sistema associatiu. La capacitat de transmissió cultural i la reproducció de pautes de comportament dels associacionismes contribueix a que ells mateixos es converteixen en espais simbòlics o reals de poder polític i social.

Un dels greus problemes amb els que s'enfronten les noves vies d'associacionisme cultural i també les bases associacionistes existents però amb ganes de renovació i equiparació amb els nous temps, és que el marc jurídic existent és insuficient. I això és així pel que fa a les mesures i sistemes de finançament, pel que fa a la legitimitació i capacitat de participació davant de les diferents formes d'administració, pel que fa al concepte d'activitat pública, pel que fa a la definició de l'estructuració territorial de competències i pel que fa també a tot el tema més formal del registre, les tipologies, de l'abast, etc.

És notori però que l'existència d'una bona regulació d'una esfera tan complexa de la realitat social com és l'associacionisme no garanteix, en absolut, la seva vitalitat o la seva fortalesa, però sí que dona, en els sistemes democràtics, la mesura de la seva legitimitació social i conseqüentment la sensibilitat dels poders públics envers el seu paper.

CLAUS CONTEMPORÀNIES DE LA CULTURA I LA COMUNICACIÓ: L'OCI COM A NEGOCI

En aquest moment el lleure és un negoci, això és una realitat irrefutable. Tendencialment anem cap a una societat en la que la distribució del temps, del treball i l'oci sofriran mutacions per l'impacte continuat de la incorporació de noves tecnologies en els processos de producció i per una crisi gairebé estructural del sistema econòmic. L'espai d'oci tendeix a ser ocupat per les indústries culturals de l'entreteniment, des dels viatges, el macroconcert i passant per l'esport. Aquest espai que tradicionalment estava ocupat per una activitat d'alt grau de sociabilització en els sectors territorials corresponents, està deixant pas a un increment de la privacitat i la individualitat. Ha de ser un redreçat associacionisme cultural que demostrí en l'individu que aquest pot ser alhora participatiu del teixit social i autònom i privatiu. Aquest nou associacionisme cultural ha de saber competir amb els prime-time televisius que ocupen generalment i de manera habitual les programacions d'activitats culturals. El nou associacionisme cultural ha de tenir respostes equivalents a la força amb la que actua la societat mediàtica que provoca un increment de les accions culturals de baix nivell de consum i de compromís. L'associacionisme cultural ha de saber com fer reaccionar a aquelles persones que poc a poc s'han anat desvinculant de l'associació, tenint-hi tan sols una adscripció formal i un ús esporàdic de les seves instal·lacions o serveis.

En general, seria desitjable un canvi en el món de l'associacionisme cultural. No es pot viure pensant que el mateix esdevenir del temps possibilitarà l'adaptació al seu nou paper. Aquest nou associacionisme cultural, que continua sent molt

relacional, trobar-se i d'organitzar-se, ha d'aconseguir introduir una clarificació del què s'ofereix perquè la gent gran es trobi, faci música, vagi al teatre i es diverteixi. Què s'ofereix perquè ciutadans, que no són de la pròpia associació, s'apropin i puguin usar uns serveis culturals que no són donats per l'estat. I com, finalment, es crea moviment entre ells. Tot això comporta tenir clar a quines necessitats es vol donar resposta; a quins ciutadans s'han de dirigir; a qui no s'han de dirigir; com cal buscar socis; com cal buscar finançament i sobretot, tenir clar quina és l'oferta i quina és la demanda.

El més important de l'associacionisme és la participació, la democràcia directa, l'organització dels ciutadans que es posen en contacte, opinen, diuen i s'autoorganitzen. Això implica un depassament del sector associatiu cultural que no només hauria de dedicar-se a satisfer les necessitats ja existents dels ciutadans, sinó que també n'hauria de provocar noves. Possibilitar una relació directa amb el ciutadà, aconseguint el que anomenariem, <<tenir un sentit ciutadà de la vida cultural>>, que no pot ser donat ni per cap ideologia, ni per cap religió, ni secta, ni tampoc ho faciliten les institucions grans i tradicionals, ni ho dóna l'escola que t'educa i t'informa, ni ho dóna bàsicament la família, que més aviat ho manté, sinó que ho dóna un motivat associacionisme cultural. D'aquesta manera, el ciutadà descobreix i potencia què és i què li aporta la cultura quan, en el cercle existent d'associacions culturals, opta per fer realitat el que una associació es proposa entre la ciutadania.

ENFORTIMENT DE LA TRAMA ASSOCIATIVA

Establir, continuar, accelerar, donar confirmació a quadres associatius, i tendir o contribuir mitjançant plans d'ocupació a la professionalització raonable de les associacions culturals predominat a aquelles que tinguin objectius d'abast general o actuant en esferes de projecció pública.

Promoure també l'associacionisme de segon grau, mitjançant les federacions territorials, nacionals o d'identificació ideològica, o mitjançant les xarxes culturals, relligant projectes culturals associatius amb projectes d'altres sectors i creant nòduls de trama associativa que permetin el reforçament de la xarxa en general.

Davant de les noves formes d'associacionisme cultural, que acostumen a néixer com petits col·lectius amb un interès temàtic molt determinat, la trama associativa cultural ja en acció, ha de jugar un paper important en la seva estructuració. Aquesta, ajudarà a la nova associació i el seu comportament voluntariat actiu a entrar en el circuit associatiu sense por de quedar-se en un no res un cop desenvolupada la primera raó del seu naixement. L'ajudarà a crear un vertader moviment social cultural, que és el que a la llarga facilitarà la seva activitat participativa a nivell social. En definitiva, els nous moviments socials culturals, que són expressions d'una nova cultura, podran conjuntar perfectament la seva activitat i la seva continuïtat amb els moviments socials culturals més tradicionals (els grups *amateurs* de sempre) només si tenen la voluntat de cercar xarxa

associativa conjuntament i fer-ne bon ús de cara a la pròpia consolidació del moviment, evitant la degradació del conjunt de continguts culturals.

Mobilitzar, articular i legalitzar són tres temes claus per la creació d'un bon moviment associatiu de caràcter cultural que tingui bona capacitat de diàleg amb qualsevol altre agent social. Evitar la competència i la rivalitat, que podria arribar a trencar el consens. per aconseguir estratègies de vertebració i de coordinació que siguin alhora productives i lleugeres per aconseguir un bon aprofitament de tot el conjunt d'oportunitats existents en la societat.

REDIFINICIÓ I NOU EQUILIBRI ENTRE ESPAI PÚBLIC I PRIVAT DE L'ACCIÓ CULTURAL

Quan l'estat, poc a poc i com a principal agent cultural malgrat les continuades restriccions pressupostàries existents, deixa d'intervenir gradualment (segons les condicions específiques de cada sector i de cada territori) en la gestió d'equipaments comunitaris socioculturals, festes majors, difusió cultural, tallerisme, educació d'adults, inserció commutària de l'art, aleshores, tot aquest espai alliberat, permet una progressiva incorporació de les associacions culturals en el mateix i, per tant, l'actuació directa de l'associacionisme sobre bona part del teixit social.

Aquest progressiu traspàs de papers de l'estat cap a l'associacionisme en determinades qüestions d'acció cultural que de sempre han estat tasques pròpies de les associacions, i el consegüent augment de l'actuació de l'estat en l'establiment d'infraestructures que possibilitin l'acció cultural, han estat els veritables motors del nou equilibri entre l'espai públic i el privat.

Quines són les noves coordenades?:

a). Des de les mateixes associacions, donada una redefinició i consegüent reconversió dels equips directius, aconseguir idees culturals útils partint de la base que la cultura no és només espectacle sinó també construcció personal i també dels altres, i analitzar quines són o no són les necessitats dels ciutadans. El reconvertit i nou associacionisme amb una nova organització aconseguiria un important impacte cultural en tot el teixit social. Ja no és gaire vàlid el model de seure i esperar que vingui tant el nou soci com el nou voluntari; tota la nova reconversió i redefinició implica saber com cal obtenir més socis i més voluntaris que treballin millor, i també més diners.

b). Des de les diferents administracions de l'estat, aconseguir una presència activa de l'associacionisme cultural, i no d'una manera partidista, quan es tractin temes com la planificació, prestació, programació i gestió de serveis del territori. I que això sigui així perquè hi ha bona consciència vers l'associacionisme cultural, com a important agent social que ajuda al desenvolupament del territori i ajuda al canvi i a la renovació de la mentalitat del ciutadà.

c). Des dels mateixos partits polítics també es constata una necessitat de reconversió. Si s'analitzen les propostes que en matèria de cultura fan els diferents partits polítics de la nostra societat, que en definitiva són els que després ocupen els llocs de gestió de les administracions públiques, es constata una manca considerable de diàleg amb les associacions culturals i amb d'altres agents culturals. Per establir una bona relació de transitivitat, els partits polítics haurien d'introduir, en els seus programes electorals, què és el que diuen els diferents moviments socials, què diuen les associacions creadores de transformació social i cap a on s'haurien de dirigir en termes culturals les seves propostes de govern. S'aconseguiria, si més no, que els esforços en cultura no fossin menors.

Un fet que facilita més l'autonomia de moviment dels partits polítics és que el ciutadà encara no atribueix a aquests partits polítics la política cultural que es fa en el seu territori i per tant, no acostuma ni a premiar-los ni a castigar-los davant el desenvolupament de la seva política cultural. La pròpia feblesa de la població, normalment desarticulada pel que fa a temes culturals, comporta la manca de diàleg amb les diferents administracions de l'estat.

D'aquí, la necessitat d'articulació en associacions, xarxes d'associacions, federacions, per establir bons punts de contacte amb les administracions públiques. És important la vertebració associativa cultural dels propis afectats, i perquè aquesta sigui afectiva es requereix des del mateix associacionisme unes propostes clares i unes finalitats clares, qui les gestiona i com gestionar-les, en definitiva, una bona organització; i des de les administracions públiques, bones campanyes propagandístiques d'informació de l'associacionisme cultural existent i facilitats per a la consecució d'infraestructures que puguin captar l'atenció dels ciutadans. Ciutadans que es vulguin associar per militància, per desenvolupar teatre d'afeccionats, cant coral o per formar part d'un determinat grup d'amics. Cal arribar a difondre una bona mentalitat associativa que aconsegueixi aquesta base social forta, establint la corresponent via comunicativa entre sector públic i sector associatiu i entre el mateix sector associatiu.

DEFINICIÓ DEL MODEL AMB EL QUE S'ESTÀ TREBALLANT

Darrera de tota la problemàtica de l'associacionisme cultural hi ha una manca de definició de models; no n'hi ha prou en estar d'acord que cal potenciar i promoure l'associacionisme cultural sigui nou o més tradicional, sinó que cal explicitar els models, tendències, opcions i estratègies tant de dels que hi treballen de l'estat com dels que hi treballen des de les associacions culturals. Manca una clara definició de amb què s'està treballant i com s'està treballant.

En les polítiques culturals encara avui es prenen les prioritats i els objectius com a mitjans. Es discuteix si es faran museus, biblioteques, centres cívics o teatres nacionals, però no es té present per què es volen fer museus o biblioteques o per què es vol fomentar l'associacionisme cultural. Es proposen la construcció de grans equipaments, i de fet es fan, però no s'estableixen les conseqüents

relacions de causalitat d'aquesta construcció. Això mateix no passa, per exemple, ni en la política educativa ni en la política sanitària, on la distinció entre les diferents opcions no té mai a veure amb els resultats últims. En cap política sanitària es planteja el construir o no hospitals com a finalitat, sinó que s'acostumen a plantejar coses molt més estratègiques, com per exemple guarir la lepra o extingir el virus de la SIDA, a més a més de la construcció de l'equipament.

La prioritat en política cultural seria aconseguir, per exemple, un bona connexió entre la construcció d'edificis culturals i la producció d'efectes desitjats, prèviament planificats. Ningú ha profetitzat que construir una biblioteca *per se* sigui un bon instrument per aconseguir que la gent llegeixi més; potser sí que ho aconseguirà, però també és cert que és possible construir una política local de foment a la lectura sense necessitat de tenir una biblioteca. Una política cultural no és només fer equipaments, sinó que també és expandir un missatge cultural i treballar culturalment de cara a la societat.

Un dels problemes de fons del món cultural, és que la cultura té i sempre ha tingut un important valor real de mercat. I davant les noves tècniques de patrocini, quan aquestes són a l'entorn d'actes culturals, és quan l'empresa mercantil s'hi vol associar, però també, i per la mateixa raó ho vol fer l'estat.

La cultura dóna un prestigi evident, i no importa quin serà el posterior resultat de fons; és a dir, un cop s'ha inaugurat l'equipament, no preocupa gaire quanta gent en farà ús, no importa l'avaluació del que serà el resultat cultural de l'equipament ni si aquest lograrà ésser eficaç i eficient. Hi ha un increment perillós del que anomenaria política cultural d'aparador (centralitzada en la publicitat que dóna): inaugurar dues sales més en un museu comarcal no és el mateix que atorgar un premi nacional a un pintor famós; no és el mateix donar subvenció a un centre de lectura d'una petita ciutat que aconseguir muntar un festival d'estiu amb l'actuació de la famosa estrella de rock del moment. Si n s'aconsegueix fugir de la visió espectacle de la cultura, la mobilització de la gent que es necessita per a mantenir un bon i socialment integrat associacionisme cultural tampoc s'arribarà a crear. No es retrobarà l'interès general per tot el món cultural. No hi haurà projecció i dimensió de la cultura cap a la comunitat.

Les polítiques culturals, encara massa joves, només fa uns quinze anys que són aplicades, no tenen massa clar què és el substantiu i què és l'adjectiu de qualsevol acció cultural. I això s'ajunta a la dificultat d'escatir quina és la seva estratègia o la seva finalitat. Potser, en el fons, trobarem que una política cultural no deixa de ser més que una valoració personal d'aquell qui l'aplica.

6- BIBLIOGRAFIA

A continuació presento certes fonts bibliogràfiques relacionades amb el tema de l'associacionisme cultural. Malgrat tot, donada la problemàtica tractada, aquesta relació és incompleta i exigua.

AA.DD *Jornades Associacionisme: espai, realitat i perspectives*. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'estudis de l'Hospitalet, 1992.

AA.DD. *Des Associations*. Brussel·les: PAC: Vie Ouvrière, 1987.

AA.DD. *Associacionisme i Cultura* (seminari). Barcelona: CERC, 1993.

BODO, C. *Pubblico o Privato: Un Falso Dilemma*. Nàpols: Guida Editori, 1986.

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Associacions. Cultura i Societat Civil a Catalunya*. Barcelona: Departament de Cultura, 1991.

GINER, S. *Comunió, Domini, Innovació*, Barcelona: Laia, 1985. *Societat Masa: Crítica del Pensamiento Sociológico*. Barcelona: Península, 1979.

PUIG, T. *La Ciutat de les Associacions*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona; Dossiers SocioCulturals núm. 7.

POWELL, W.; FRIEDKIN, R. *The Nonprofit Sector. A Research Handbook*. New Haven: Yale University Press, 1987.

SERRA, A.; MARTÍ, J.; BONAL, X. *El Sector No Lucratiu a Catalunya*. Barcelona: Inits, 1989.

SWINGWOOD, A. *The Myth of Mass Culture*. London: Unwin Brothers Limited, 1977.

<<*Els Reptes de l'Associacionisme*>>. Barcelona: Fundació Jaume Bofill; Debats de l'Aula Provença núm. 12, 1991.

<<*El Lobbyisme de les Associacions dels Ciutadans Europeus per a la Cultura, l'Educació la Política Social i la Salut*>>. Barcelona: Ajuntament de Barcelona; Dossiers SocioCulturals núm. 5.